

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2021

Ondřej Lepář

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav speciálně pedagogických studií

Bakalářská práce

Ondřej Lepař

„Kriminalita dětí a mladistvých v prostředí ústavní
výchovy“

Olomouc 2021

vedoucí práce: PhDr. Martin Nasswetter

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracoval samostatně a všechny citace a prameny řádně vyznačil v textu. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Lutíně dne 24. 8. 2021

.....
Ondřej Lepář

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Martinu Nasswetrovi za jeho podnětné připomínky, drahocenný čas a ochotu podílet se na tvorbě této práce.

Děkuji řediteli a vychovatelům zařízení ústavní výchovy, ve kterých jsem prováděl výzkum.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ondřej Lepař
Katedra:	Katedra speciálně pedagogických studií
Vedoucí práce:	PhDr. Martin Nasswetter
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	„Kriminalita dětí a mladistvých v prostředí ústavní výchovy“
Název v angličtině:	"Child and juvenile crime in constitutional education settings"
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na problematiku kriminality v zařízeních ústavní výchovy. Cílem práce je vyhodnotit trestné činy páchané mladistvými v těchto zařízeních a následná rizika pro společnost. Teoretická část popisuje příčiny vzniku kriminality mládeže, jejich trestní odpovědnosti a možnostmi jejich následného potrestání. Dále teoretická část řeší problematiku DD a VÚ.</p> <p>Praktická část analyzuje výskyt kriminality ve zkoumaných výchovných ústavech. Podle zjištěných výsledků z dotazníkového šetření docházíme k názoru, že kriminalita v těchto typech zařízení je velkým problémem, který se musí začít neodkladně řešit.</p>
Klíčová slova:	kriminalita mládeže, delikvence, trestný čin, sociálně patologické jevy, rizika, prevence, ústavní výchova
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor's thesis is focused on the issue of crime in institutions of institutional education. The aim of the thesis is to evaluate the crimes committed by juveniles in these facilities and the subsequent risks for society. The theoretical part describes the causes of youth crime, their criminal responsibility and the possibilities of their subsequent punishment. Furthermore, the theoretical part deals with the issue of DD and VÚ.</p> <p>The practical part analyzes the incidence of crime in the examined educational institutions. According to the results of the questionnaire survey, we come to the opinion that crime in these types of facilities is a major problem that must be tackled immediately.</p>
Klíčová slova v angličtině:	youth crime, delinquency, offence, social pathologies, risks, prevention, constitutional education

Přílohy vázané v práci:	Dotazník zaměřený na kriminalitu dětí a mladistvých v ústavních zařízeních
Rozsah práce:	62 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

ANOTACE	4
Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PROBLEMATIKA KRIMINALITY MLÁDEŽE	10
1.1 Terminologické vymezení.....	Chyba! Záložka není definována.
1.2 Motivy a příčiny.....	12
1.3 Mladiství a trestní odpovědnost.....	12
1.4 Možnosti trestů.....	13
1.5 Rizikové kriminogenní faktory.....	16
2 PREVENCE KRIMINALITY	18
2.1 Možnosti prevence kriminality.....	18
2.2 Systém prevence rizikového chování ve školství.....	19
2.3 Metody prevence kriminality v ústavních zařízeních.....	21
3 ÚSTAVNÍ ZAŘÍZENÍ A KRIMINALITA	22
3.1 Výchova v rodině kontra ústavní výchova.....	22
3.2 Dětské domovy a výchovné ústavy jako zařízení náhradní rodinné péče.....	23
3.3 Ochranná výchova jako opatření udělené soudem.....	24
3.4 Problematika kriminality v dětských domovech a výchovných ústavech.....	25
3.5 Způsoby zkvalitnění péče o děti a mládež v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.....	26
PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 PROJEKT PRŮZKUMU	28
4.1 Cíl průzkumu.....	28
4.2 Pracovní hypotézy.....	28
4.3 Metody sběru dat a tvorby databáze.....	28
4.4 Průzkumný soubor.....	30
4.5 Podmínky a průběh průzkumu.....	31
5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	32
5.1 Odpovědi na jednotlivé otázky z dotazníkového šetření v tabulkách.....	32
5.2 Posouzení platnosti stanovených hypotéz.....	40
5.3 Interpretace.....	41
Závěr	43
Seznam použité literatury a zdrojů	45
Seznam zkratk a symbolů	48

Seznam grafů	49
Seznam tabulek.....	50

Úvod

Motto:

„Největší agrese vzniká mezi nejbližšími živočišnými druhy.“

Charles Darwin

Bakalářská práce s názvem „Kriminalita dětí a mladistvých v prostředí ústavní výchovy“ řeší aktuální stav problematiky kriminality mládeže a dalších sociálně-patologických jevů, které jsou její příčinou, nebo ji doprovází. O různých vážných případech kriminálního chování dětí a mládeže se často dozvídáme téměř denně z různých médií.

Téma své závěrečné práce zaměřené na problémové chování dětí v ústavních zařízeních – kriminalitu jsem si vybral záměrně. Pracoval jsem necelý rok jako vychovatel ve Výchovném ústavu Dřevohostice. Poté jsem změnil školské zařízení a již několik let pracuji jako vychovatel v Dětském diagnostickém ústavu Olomouc – Svatý Kopeček. Zkušenosti a poznatky ze své letité praxe jsem i tímto prohloubil, ucelil a vypracoval do konečné podoby mé bakalářské práce.

Kriminalita jako taková je velmi závažným a v posledních letech často rozšířeným jevem. Problematika kriminality mládeže je pro novináře značně atraktivní. Média sice na veřejnost dostatečně doslova „chrlí“ spoustu zpráv s touto problematikou, nicméně veřejnost má často velmi zkreslené představy o tom, jakým způsobem ke kriminalitě dochází a v celkovém kontextu, jaké jsou v podstatě možnosti jejího řešení v kontextu s mladistvými. Jejich detailní popis často způsobuje u prosociálně nastaveného obyvatelstva naprosté zděšení, čeho všeho jsou děti, mládež a celkově lidé s narušenými vztahy schopni.

Je prokázáno, že různé typy kriminálního chování jsou součástí života dětí a mládeže ve školských zařízeních. Můžeme se s ním setkat jak v zařízení pro výkon ústavní výchovy, tak i klasických školách a učňovských zařízeních. ať už se jedná o školy, učňovská zařízení či zařízení ústavní výchovy. Bohužel díky pozorování musím zmínit, že velkým problémem podporujícím tento negativní společenský jev je přehlížení, bagatelizování, nepotrestání či

vůbec si nepřipouštění reality některými pedagogy. Značnou měrou ke všemu také negativně napomáhají sociální sítě, ke kterým mají bohužel často přístup i mladší děti.

Kriminalita ať už je v jakékoliv formě má vždy destruktivní dopad na společenské vztahy, a v podstatě celkově na společnost jako takovou. Tragickým poznatkem je, že v poslední době kromě agresivity dětí a mládeže značně vzrostlo i k jejímu pasivnímu přihlížení od přítomných. Nezřídka si děti (i velmi mladší věkové kategorie) a mládež „pro zábavu“ různé agresivní situace natáčejí na mobilní telefony a následně je sdílí s jinými na sociálních sítích. Tyto konflikty mezi dětmi a mládeží mohou pak být vnímány jako násilné trestné činy.

Rodina a rodinné zázemí značně ovlivňuje chování dětí ve společnosti, protože si z něj odnášejí své vzory pro chování a vztahy ve společnosti. Špatné vzory chování a celkově nevhodné rodinné prostředí mohou děti hluboce poznamenat. Pokud se tedy vyskytnou v rámci výchovy potíže, jsou děti z problémových rodin umísťovány na základě rozhodnutí soudu do dětských domovů (DD), výchovných ústavů (VÚ) nebo středisek výchovné péče (SVČ).

Teoretickým cílem bakalářské práce je ucelení dostupných poznatků o kriminalitě, se zaměřením na děti a mladistvé, kteří jsou umístěni v prostředí ústavní výchovy. Empirickým cílem práce je zjištění výskytu tohoto jevu ve vybraných zařízeních.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou, které jsou dále rozděleny do příslušných kapitol.

Teoretickou část bakalářské práce jsem rozdělil do tří kapitol. V první kapitole jsem se zaměřil na vymezení pojmu kriminalita, jejího původu a jejích příčin. Snažil jsem se vykreslit různé pohledy na mladistvé a jejich trestní odpovědnost, jaké jsou možnosti trestů a spouštěcí mechanismy delikventního chování. V druhé kapitole popisuji možnosti prevence, systém prevence rizikového chování ve školství a metody prevence v zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Třetí kapitola se zabývá problematikou kriminality v zařízeních ústavní výchovy, tedy v dětských domovech a výchovných ústavech.

Praktickou část závěrečné práce tvoří dvě kapitoly. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na cíl průzkumu, jeho podmínky, pracovními hypotézy, metodu dotazníku a průzkumným soubor. V poslední kapitole nalezneme interpretaci získaných dat, posouzení platnosti stanovených hypotéz. Zahrnuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky do tabulek, odpovědi na otázky formulované v dílčích cílech a interpretaci výsledků dotazníkového šetření v dotazovaných

zařízeních ústavní výchovy. Pro srovnání byl proveden průzkum v zařízení pro výkon ústavní výchovy, pod který spadají i další odloučená pracoviště pro děti vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PROBLEMATIKA KRIMINALITY MLÁDEŽE

V první kapitole se zaměřím na problematiku kriminality mládeže v rámci celkového pohledu a pokusím se vysvětlit související pojmy, její motivy a příčiny. Nastíním proces vzniku a vývoje tohoto negativního jevu, zaměřím se na mladistvé v kontextu s jejich trestní odpovědností. Zmíním možnosti trestů a také spouštěcí mechanismy delikventního chování.

Poruchy chování se u dětí nejčastěji začínají projevovat zanedbáváním školní docházky, nebo problematickými vztahy s vrstevníky a autoritami. Práce se zaměřuje na ty děti a mládež, které mají výrazné problémy s agresivitou, nebo kriminalitou.

Podle Matouška (2013) je termín „delikvence“ odvozený z latinského slova *delinques*, které označovalo někoho, kdo se dopustil přestupku. Definice delikvence dospívajících: „Všechny typy jednání mládeže, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků, ve stejném smyslu se užívá výraz delikventní chování mládeže“ (Matoušek, O. Mládež a delikvence. 2013, s. 315)

Za delikventní děti a mládež jsou považovány i děti, které jsou jinými zneužívány k páchání trestné činnosti. Většinou se jedná o sexuální delikvenci, přestupky, agresivitu, nebo zneužívání omamných a psychotropních látek. Bývají nátlakem donuceni k těmto činům pod nějakou formou pohrůžky. Může se také jednat o zajišťování životních potřeb, pokud jsou na útěku ze zařízení ústavní péče, nebo rodiny, ale v neposlední řadě také páchání účelové.

Všichni lidé by měli postupně již od dětství nést odpovědnost za své chování a mít vždy určitý náhled na případné následky svých činů, včetně možných nepříjemných dopadů a trestů. Většina delikventů má tendenci pouze logicky přemýšlet o způsobu dosažení svých cílů, nicméně následky si nepřipouští.

Matoušek (2013) rozděluje delikvenci na tři skupiny podle samotného věku pachatelů na dětskou prekriminalitu, juvenilní delikvenci a kriminalitu dospělých.

Ve věku od 8 do 15 let se jedná o přečiny bez větší společenské závažnosti. Dle zákona nejsou osoby mladší 15 let trestně odpovědné, ale pokud mezi dvanáctým až patnáctým rokem života spáchá čin, za který může být dle trestního zákona uložen výjimečný trest, je možné dítěti uložit ochrannou výchovu. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za

protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Juvenilní delikvence je pojem pro závažnější přestupky, nebo trestné činy u osob ve věku 15 – 18 let. U těchto osob ještě není dokončen morální vývoj a osobnostní rysy se stále formují. Většinou se jedná o mladistvé s dokončenou povinnou školní docházkou bez výhledu dalšího vzdělávání. Jsou ze zákona trestně odpovědné s určitým omezením. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže))

Kriminalita dospělých je způsobována osobami staršími 18 let. Pokud se ale jedná o tzv. mladé dospělé (od 18 do 24 let), tak v tom případě by měl být jejich duševní vývoj ve vězení spíše ovlivňován pedagogickými snahami.

1.1 Terminologické vymezení

Podle Zoubkové (2012) vychází pojem kriminalita z latinského „*criminalis*“ (zločinný) a je vnímán jako souhrn sociálně-patologických jevů vymezených v trestních předpisech. Tyto jevy nekorespondují s morálními hodnotami společnosti, ale jejich porušení nemusí být vymezeno v zákoně a tím pádem není postižitelné. (Zoubková I., 2012, s. 11).

Mladým lidem nabízí reklama spoustu „nepostradatelných věcí“ na trhu, ovšem jejich dosažení je reálně pouze pro část populace z horních pater sociálního žebříčku. Dnešní svět je plný lákavých požitků, zábavy, možností a materiálních hodnot. Ne všichni mladí lidé se však v tomto rychle se měnícím světě dokáží skvěle orientovat a se snadno dostávají na scestí a delikvenci. Delikventním aktem se rozumí čin, který znamená porušení trestního řádu a vedl by k soudu, pokud by byl spáchán dospělým. (Večerka K. a kol., 2014, s. 3)

Dle Koláře (2011) je agresivní chování v rámci biologické podmíněnosti propojeno s hormonálním systémem (vliv pohlavních hormonů), má genetický základ a je vázáno především na mužské příbuzné. K charakteristickým rysům delikventní osobnosti patří *zvýšená hodnota psychopatie a snížené hodnoty sociability*. Škála psychopatie je v tomto smyslu myšlena spíše odklon osobnosti od sociálních morem než míru psychopatičnosti osobnosti.

1.2 Motivy a příčiny

Jako závažný fenomén dnešní doby se jeví tzv. mediální násilí, které často svádí k přímému napodobování a negativně ovlivňuje citový život dítěte. Některé děti pod jeho vlivem inklinují k napodobování agrese. (Webster-Doyle, 2012)

Každý den mohou v televizi či na internetu zhlédnout spoustu druhů násilí či nevhodného chování. To vše mohou začít napodobovat a jedná se tedy o jeden z možných spouštěčů. Dítě si pozorováním takového chování mění své morální hodnoty a celkovou toleranci k násilí. Pokud mládež či jejich přátelé nemají zevnitřně vhodné normy, zásady a hodnoty společnosti jsou nesprávně zakotveny – je zde ideální podhoubí pro vznik delikventního chování. (Kolář, 2011)

Důvodem páchaní trestné činnosti mohou být od krátkodobé reakce na pocity nejistoty, vlastní nedostatečnosti, aktuální zátěž (rozvod rodičů) nebo třeba o citové narušení z rodiny, materiální nedostatek. Některé děti neumějí projevovat city, neznají svou vlastní lidskou hodnotu a pocházejí z rodin kde se projevy slušného chování či odhalení různých slabostí nebo zranitelnosti nikdy netolerovaly. (Webster-Doyle, 2012)

1.3 Mladiství a trestní odpovědnost

Stát musí podle principu subsidiarity uplatňovat trestní právo zdrženlivě, a to pouze pokud jiné právní prostředky selhávají. Trest odnětí svobody by měl být až jako poslední možnost. U osob ve věku mezi 15 – 18 rokem se tedy soud často přiklání k umístění do ústavních zařízení, kde se předpokládá větší míra nápravy a také lepší výchovné vedení. Důsledkem tohoto opatření je odlehčení justičního systému a zároveň lepší prevence trestné činnosti.

Soud může uložit různé trestní opatření, často se používají tresty obecně prospěšných prací, napomenutí, dohled probačního úředníka, propadnutí věci, až po nepodmíněný trest odnětí svobody. Trestní sazba je u mladistvých snížena vždy na polovinu a maximální doba odnětí svobody, pokud by se jednalo o výjimečný trest činí 10 let. Mladiství vězni jsou umístováni do oddělení pro mladistvé a s dospělými vězni vůbec nepřichází do styku.

1.4 Možnosti trestů

Mladistvým lze ukládat tresty dle v § 9 a násl. zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, kde jsou možnosti výchovných, ochranných a trestních opatření.

U dětí do věku patnácti let probíhá trestní řízení podle občanského zákoníku. Může mu být uložen dohled kurátora, nařízeno zařazení do programu výchovné péče, které se provádí ve střediscích výchovné péče, nebo uložena ochranná výchova, pokud by se jednalo o čin, za který může být uložen výjimečný trest. U chlapců je kriminalita zastoupena více než u dívek a činy bývají závažnější. Pokud dítě projeví účinnou lítost a dobrovolně napraví vzniklou škodu svoji aktivní činností, může být odstoupeno od trestního stíhání dle § 70 odst. 1, zákona č. 218/2003 Sb. (Šámal P. a kol., 2007, s. 70-76).

1.4.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření mají za cíl usměrnění způsobu života a podporu výchovy. „Lze je uložit nejdéle po dobu zkušební doby u podmíněného trestního opatření nebo na dobu tří let, jsou-li ukládána samostatně.“ (Zákon č. 218/2003 Sb., § 15)

Výchovnými opatřeními jsou:

- dohled probačního úředníka,*
- probační program,*
- výchovné povinnosti,*
- výchovná omezení,*
- napomenutí s výstrahou.*

Dohled probačního úředníka je pravidelná kontrola a pohovory s mladistvým, jestli dodržuje soudem uložené povinnosti. Má za cíl minimalizovat možnost opakování trestného činu. Mladistvý je povinen spolupracovat s probačním úředníkem. (Zákon č. 218/2003 Sb., § 16)

Probační program může být program sociálního výcviku, terapeutický program, může také zahrnovat obecně prospěšnou činnost, nebo rekvalifikační kurz. Zpravidla se ukládá, aby dotyčný podle svých sil a možností nahradil způsobenou škodu. Dohled nad jeho výkonem přebírá Probační a mediační služba. (Zákon č. 218/2003 Sb., § 17)

Výchovné povinnosti může soud pro mládež uložit mladistvému, které následně musí plnit. Patří sem například bydlení s rodiči, zaplacení peněžité částky obětem trestné činnosti, společensky prospěšná činnost, léčba závislosti, nebo podrobení se jinému programu pro rozvoj sociálních dovedností. (Zákon č. 218/2003 Sb., § 18)

Výchovná omezení jsou opatření, kterými se stanoví například zákaz navštěvování určitých akcí, nestýkání se s určitými osobami, nezdržování se na určitém místě, neužívání návykových látek, nebo neměnění místa pobytu bez předchozího nahlášení probačnímu úředníkovi. (Zákon č. 218/2003 Sb., § 19)

Napomenutí s výstrahou je důrazné vytknutí protiprávního jednání mladistvého soudem a upozornění na možné důsledky, pokud by čin opakoval. Je-li to vhodné, může soud přenechat potrestání dotyčného na zákonných zástupcích, škole, nebo ústavním zařízení. (Zákon č. 218/2003 Sb., § 20).

1.4.2 Ochranná opatření

Cílem těchto *ochranných opatření* je usměrnění vývoje a ochrana společnosti před další trestnou činností.

Ochrannými opatřeními jsou:

- ochranné léčení,*
- zabezpečovací detence,*
- zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- ochranná výchova.*

Ochranné léčení se ukládá, pokud byl dotyčný v době spáchání trestného činu ve stavu zmenšené přičetnosti, který si nepřivodil sám, ale byl způsobený duševním onemocněním, nebo je z důvodu duševní poruchy nepřičetný a je nebezpečný pro společnost. Může být uloženo v ambulantní, nebo ústavní formě. (Zákon č. 40/2009 Sb., § 99)

Zabezpečovací detence může být uloženo jak s trestem, tak i při upuštění od potrestání. Vykonává se v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a různými léčebnými a psychologickými programy. (Zákon č. 40/2009 Sb., § 100)

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty může soud uložit, pokud se jedná o věc bezprostředně pocházející z trestné činnosti, nebo byl tou věcí trestný čin spáchán. (Zákon č. 40/2009 Sb., § 101)

Ochranná výchova je mladistvému uložena za protiprávní jednání, a pokud je splněna alespoň jedna z podmínek uvedených v zákoně. Místo výkonu je v některém z ústavních zařízení a trvá do pominutí důvodů, nejdéle však do 18. roku, vyžaduje-li to zájem mladistvého, tak ji lze prodloužit až do 19 let.

1.4.3 Trestní opatření

Trestní opatření jsou nej přísnější formou opatření. Mladistvému může být uloženy jenom trestní opatření, která jsou specifikována v § 24 zákona č. 218/2003 Sb.:

- obecně prospěšné práce,*
- peněžitá opatření,*
- peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- zákaz činnosti,*
- vyhoštění,*
- domácí vězení,*
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),*
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*
- odnětí svobody nepodmíněné.*

Podle § 25 odst. 1 Zákona o soudnictví ve věcech mládeže se při výměře trestního opatření přihlíží k tomu, že mladistvý úspěšně vykonal probační program, nahradil alespoň částečně škodu, nebo poskytl poškozenému zadostiučinění a lze důvodně předpokládat, že se již v budoucnu trestné činnosti nedopustí.

Obecně prospěšné práce nesmí ze své povahy práce ohrožovat zdraví, bezpečnost, nebo mravní vývoj nezletilých. (§ 26 odst. 1 ZSVM).

Zákaz činnosti se může uložit, pokud to není překážkou při přípravě na budoucí povolání. (§ 26 odst. 3 ZSVM).

Vyhoštění se může uložit po přihlédnutí k rodinným poměrům a za podmínek stanovených v trestním zákoníku. (§ 26 odst. 5 ZSVM).

Peněžité opatření lze uložit pouze pokud je mladistvý výdělečně činný, nebo jeho majetkové poměry takovýto trest umožňují. (§ 27 ZSVM).

Nepodmíněné odnětí svobody se ukládá jen tehdy, pokud všechna jiná opatření selžou. Sazba je u mladistvých snížena na polovinu délky v trestním zákoníku. (§ 31 odst. 3 ZSVM).

1.5 Rizikové kriminogenní faktory

Podle Koláře (2011) existuje mnoho vzájemných propojeností a kombinací sociálně patologických jevů – tzv. „spouštěčů“, které v různé míře podporují kriminální chování mládeže. Patří sem rodina, sociální a ekonomické postavení, závislosti a mnoho dalších (Kolář, 2011).

1.5.1. Rodina

Styl chování rodiny je základem pro správný vývoj dítěte. Od ostatních členů rodiny přebírá vzorce chování a návyky, podle kterých se poté chová. V patologických rodinách je vysoká pravděpodobnost, že dítě bude následovat svoje rodiče a bude mít sklon k páchání trestných činů, jelikož to bere jako standard.

Rizikové faktory v rodinách bývají různé, od neshod manželů přes vysokou zaměstnanost s nedostatkem času na výchovu, až po kriminalitu rodinných příslušníků. (Kolář, 2011)

1.5.2. Sociální postavení

Finanční situace rodiny je pro sociální postavení jednou z nejdůležitějších věcí. V nižších třídách je vyšší riziko páchání krádeží a jiných kriminálních činů než v rodinách dobře zabezpečených. Najdou se i případy, kdy rodiče posílají svoje děti krást do obchodů s vidinou zisku a krátkodobému řešení svojí situace.

Nejvýraznější problém s kriminalitou je v sociálně slabých rodinách a vyloučených lokalitách s vysokou mírou nezaměstnanosti, závislosti obyvatel na sociálním systému a

zvýšenou mírou xenofobie. Všechny zmíněné aspekty jsou obrovským rizikem pro zde žijící rodiny s dětmi.

1.5.3 Závislosti všeho druhu

Nejdostupnější rizikovou návykovou látkou je hned po cigaretách alkohol, který je sice prodejný až od 18 let, ale není větším problémem ho mladistvými sehnat. Po jeho konzumaci se často zvětšuje tolerance k páchání kriminality.

Velkým problémem je dostupnost návykových látek (THC, alkohol, pervitin). V naší republice jsou hodně problémové bary či kluby, jejichž zaměstnanci nedbají na kontrolu věku a evidentní případy kvůli vidině zisku přehlížejí. V některých případech mladším ročníkům zakoupí alkoholické výrobky třeba jejich plnoletí kamarádi.

Nejčastější druhy kriminálního chování dětí a mládeže v ČR

Nejtypičtějším jevem v tomto směru je majetková trestná činnost a krádeže. Obrovský boom v posledních letech zaznamenala kyberšikana – kde může být mladiství v roli pachatele i oběti. Pak následuje s jistým odstupem násilná trestná činnost, výtržnictví, sprejerství a v neposlední řadě i dealerství a prostituce.

Mladí se sdružují do skupin – gangů, které by jim měli zaručit anonymitu. Za gang je pokládána každá trvalá skupina mladých lidí do dvaceti pěti let věku, která tráví svůj volný čas na veřejných místech a u které je provozování ilegálních aktivit součástí skupinové identity.

Rizika plynoucí z kriminality mládeže

U mladých lidí s kriminálním chováním je velká pravděpodobnost, že budou nezaměstnaní, bez potřebného vzdělání, což může mít za následek velké úpadky celkově pro společnost díky celkové ekonomické nestabilitě (lidé jsou závislí na dávkách).

2 PREVENCE KRIMINALITY

Podle Tomáška (2014) má v boji proti kriminalitě mládeže obecně vždy nejzásadnější význam *prevence*. Na rozdíl od dospělých, nemá mládež ještě svůj žebříček hodnot nastaven a lze je tedy nějakým způsobem na jejich životní cestě usměrňovat (Tomášek J., 2014, s. 7).

Večerka (2014) uvádí praktické poznatky ohledně „vlastovek“ kriminogenního chování u dětí mnohem dříve než před samotným dokonáním protiprávním jednáním. Pokud se tyto prvky chování zpozorují včas, je možné dotyčnému pomoci a nasměrovat ho na správnou cestu. (Štěchová M., Večerka K., 2014, s. 7).

SVI - Systém včasné intervence

Podle Večerky (2014) bylo hlavním záměrem vlády pro vytvoření SVI především ochrana dítěte před trestnou činností, zneužíváním či zanedbáváním. SVI je v propojený informační systém PČR, OSPODu, zdravotnickými a školskými zařízeními a justicí. Původní myšlenka vznikla na Ministerstvu vnitra ČR. Spolupráce všech dílčích subjektů je na vysoké úrovni a díky ní jsou velmi rychle odhaleny patologické jevy v rodinách, jakou jsou drogy, domácí násilí, alkohol a jiné. Policie má v tomto směru vždy zásadní přínos, protože se téměř vždy jako první dozví o páchání trestné činnosti či provinění dítěte. (Štěchová M., Večerka K., 2014, s. 68).

Cílem SVI je především odhalit nebezpečné jevy ohrožující tuto věkovou skupinu již od počátku, kdy je možnost určité reakce pomocí vhodných opatření. Velkým pozitivem je také skutečnost, že systém dokáže chránit dětské oběti trestné činnosti a také ty, které vyrůstají v nevyhovujících podmínkách. Velký důraz je kladem na odborně proškolený personál, který dokáže údaje poskytnuté tímto systémem, správně vyhodnotit a použít (Štěchová M., Večerka K., 2014, s. 23-24).

2.1 Možnosti prevence kriminality

Podle Tomáška (2014) má v rámci prevence kriminality své nezastupitelné místo *primární prevence*, která by měla započít již v předškolním věku. Je uskutečňována prostřednictvím tzv. *přímých* (zacílené přednášky a workshopy) a *nepřímých strategií* (celkové zlepšení životní úrovně obyvatel, podpora vzdělání a snižování nezaměstnanosti). (Tomášek J., 2014, s. 9-11).

MŠMT se také zabývá primární prevencí, kde se snaží o včasné odhalení patologického chování u dětí. Jedná se například o záškoláctví, předčasné sexuální zkušenosti, závislosti, šikanu, nebo nově kyberšikanu.

Mimo primární prevenci je také prevence terciální, která by měla zabránit opakovanému nežádoucímu chování.

Další typy prevence jsou *viktimologická, sociální a situační*. *Viktimologické prevence* ochrana oběti. *Sociální prevence* se zaměřuje na pachatele a faktory jeho motivace. *Situační prevence* má za úkol najít riziková místa a zabránit na nich páchání kriminality, například instalace kamer, nebo doplnění pouličního osvětlení. (Tomášek J., 2014, s. 13-14).

2.2 Systém prevence rizikového chování ve školství

Podle Večerky (2014) mají preventivní programy za cíl učit žáky sociálním dovednostem a jsou zaměřeny na trénink určitého druhu chování. Tyto programy v podstatě staví na myšlence, že sociálně patologických jevy a kriminalita mládeže vznikají v důsledku neschopnosti vést a rozvíjet sociální vztahy (Večerka, 2014, s. 56).

Hlavní snahou takových programů většinou pro žáky třetích a čtvrtých tříd, je minimalizovat delikventní chování dětí na území školy. Děti by měly být poučeny o následcích v případě jejich selhání ke kriminalitě a také být připraveny na situaci kriminality jiných lidí. Každá škola by měla žáka naučit sociálním dovednostem. Často je k tomuto využívána forma diskuze ve skupinkách, kdy se děti učí respektovat názory jiných a vytvářet kompromisy. Tím dochází k posílení vazeb mezi dětmi, jejich kooperace a celkově se daří snižovat asociální chování (Matoušek, 2011, s. 43).

2.2.1 ŠPP - Školní preventivní program

V dlouhodobém školním preventivním programu (ŠPP) jsou vymezeny krátkodobé a dlouhodobé cíle, které jsou přizpůsobeny žákům ve škole a jejich aktuálním problémům. Má za cíl minimalizovat rizikové chování a v neposlední řadě podporovat zdravý životní styl. Je také zdrojem pro tvorbu minimálního preventivního programu. (Miovský a kol., 2010, s. 55)

Minimální preventivní program

Skácelová (2016) uvádí že se jedná o školní dokument, který je zaměřen na výchovu ke zdravému životnímu stylu, rozvoj komunikačních dovedností a osobnostní a sociální rozvoj.

Základní obsah, strukturu a rozsah Minimálního preventivního programu (dále jen MPP) definuje Metodický pokyn MŠMT ČR č. j. 20006/2007-51. MPP vypracovává školní metodik prevence na dobu jednoho roku, ale svými postřehy se na něm podílí i ostatní pedagogičtí pracovníci.

2.3 Metody prevence kriminality v ústavních zařízeních

Každé dítě umístěné do ústavní výchovy zažívá velký stres. Je odtrženo od rodiny, seznamuje se s novými lidmi. Učí se novým pravidlům, které musí akceptovat. Musí si zvyknout na odtržení od rodiny a v podstatě celkovou životní změnu. Přestože žádný ústav nemůže nahradit rodinu jako takovou, lze pomocí podnětného prostředí s vhodnými výchovnými styly, vzorci chování, metodami prevence a chápavým personálem dosáhnout toho, že si dítě osvojí potřebné dovednosti k životu mimo ústavní zařízení.

Zájmová činnost v zařízení

Zájmová činnost pod vedením pedagogů se v rámci ústavní výchovy řadí mezi jeden z nejvíce zastoupených prvků. Vyplňuje se tím volný čas a děti se s pro ně zábavnou činností učí respektovat pravidla, rozvíjí komunikaci mezi sebou a zároveň relaxují, nebo sportují. (Matoušek, 2014, s. 49).

Výchovná opatření

Výchovná opatření se řídí zákonem 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů spravuje §21.

Pozitivní výchovné opatření může být uděleno jako odměna za příkladné úsilí, nebo za příkladný čin může být udělena věcná, nebo finanční odměna, prominuto předchozí negativní opatření, nebo povolena mimořádná vycházka, nebo návštěva kulturního zařízení

Negativního výchovné opatření může být uděleno za prokázané porušení povinností vymezených zákonem. Nejčastěji se jedná o porušení vnitřního řádu ústavu, kdy je možné odebrat výhodu za předchozí pozitivní opatření, snížení kapesného, omezeno či zakázáno trávení volného času mimo zařízení, nebo odnětí možnosti účastnit se atraktivní akce.

Terapie

Matoušek (2016) uvádí že „Terapie je každý odborný postup, který pomáhá dosáhnout výchovných a vzdělávacích cílů a současně má také léčebný efekt“ Existuje arteterapie, muzikoterapie, ergoterapie, dramaterapie, canisterapie a mnoho dalších (Matoušek, 2016, s. 54).

3 ÚSTAVNÍ ZAŘÍZENÍ A KRIMINALITA

V této kapitole se zmíním o výchově v rodině, v zařízeních náhradní rodinné péče a o možných rizicích, která vznikají při umístění dětí do těchto zařízení.

3.1 Výchova v rodině kontra ústavní výchova

Rodina je základním životním přirozeným prostředím, v němž se začíná rozvíjet život dítěte, formovat jeho charakter a životní postoje. Rodiče by svým dětem měli nabízet důvěru, lásku a pochopení, dávat pocit bezpečí a trvalého citového vztahu.

Kolář (2011) uvádí že rodina by měla být chápavá, ale zároveň náročná na osobnost dítěte, vždy je nutné respektovat osobnost dítěte a přizpůsobit mu výchovu. (Kolář, 2011, s. 18)

Existují čtyři pásma funkčnosti rodiny, kdy se posuzuje plnění či neplnění funkcí:

- funkční rodina* - zajišťuje dobrý vývoj dítěte,
- problémová rodina* – vyskytují se zde drobné problémy, ale není narušen zdravý vývoj dítěte
- dysfunkční rodina* – vyskytují se zde větší problémy a je nutná péče ze strany OSPOD.
- afunkční rodina* – rodina, kde není zabezpečen zdravý rozvoj dítěte v takovém rázu, že je nutné dítě zařadit do náhradní rodinné péče.

Pokud výchova v rodině ohrožuje zdravý mravní, psychický a fyzický rozvoj dítěte, může soud vydat rozhodnutí o umístění dítěte do zařízení náhradní rodinné péče. Tyto zařízení mají za úkol zajistit péči a napravit případně vzniklé nedostatky ve výchově. (Kolář, 2011)

Zařízeními ústavní a ochranné výchovy jsou:

- diagnostický ústav,
- dětský domov,
- dětský domov se školou,
- výchovný ústav.

Tyto zařízení poskytují dětem plné přímé zaopatření, jedná se o ošacení, stravu, školní pomůcky a úhradu nákladů na vzdělání a zdravotní péči.

3.2 Dětské domovy a výchovné ústavy jako zařízení náhradní rodinné péče

Dětské domovy jsou nejrozšířenějším typem ústavní výchovy. Umisťují se zde děti bez závažnějších poruch chování, u kterých nelze výchovu zajistit jinak. Plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. V klasických dětských domovech děti docházejí do běžných škol, ale v dětských domovech se školou, diagnostických ústavech a výchovných ústavech navštěvují školu, která je součástí daného zařízení.

V dětských domovech jsou děti rozděleny do rodinných skupin po 6 – 8, kde se netřídí podle věku. Výchova je zajištěna vychovateli za pomoci nočních nepedagogických pracovníků, kteří dbají na bezpečnost v nočních hodinách.

Ústavní výchova

Rozhodnutí o ústavní výchově vydává soud na základě podnětu OSPOD, který nejdříve hledá vhodnější řešení, nebo pěstounskou péči. Pokud má dítě závažné poruchy chování, nebo dřívější delikty, tak je možné dítě nejprve umístit do diagnostického ústavu, který následně doporučí zda je vhodnější dětský domov, nebo dětský domov se školou, kam jsou umístěny problémovější děti.

Rozhodnutí soudu spočívá ve vydání předběžného opatření, nebo rovnou ústavní či ochranné výchovy.

Práva a povinnosti dětí umístěných v dětských domovech a výchovných ústavech

Dle zákona „O výkonu ústavní výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči“ má dítě právo:

- na zajištění plného přímého zaopatření,
- na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností,
- na respektování lidské důstojnosti,
- na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců,
- na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami,

- na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za jeho výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem,
- být seznámeno se svými právy a povinnostmi a účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově,
- obracet se s žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky zařízení a vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají,
- být hodnoceno a odměňováno, a ke svému hodnocení se vyjadřovat,
- na informace o stavu svých úspor a pohledávek a na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu formou korespondence, telefonátů a osobních návštěv,
- přijímat v zařízení se souhlasem pedagogického pracovníka jiné návštěvy,
- opustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem vycházky, pokud se jedná o dítě starší 7 let věku.

Dítě má povinnost:

- plnit ustanovení vnitřního řádu zařízení a dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno,
- hradit ze svých příjmů náklady spojené s přepravou do zařízení, které neoprávněně opustilo nebo se do něj nevrátilo a poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech,
- předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; po ukončení pobytu musí být tyto předměty dítěti nebo odpovědné osobě předány. (Zákon č. 109/2002, O výkonu ústavní výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči, ve znění pozdějších předpisů, §20)

V prvních fázích pobytu děti často mívají adaptační obtíže, které se projevují nedůvěrou, nepřiměřenými reakcemi, či nezájmem o okolní dění. (Pávková J., a kol., 2008, s. 143)

3.3 Ochranná výchova jako opatření udělené soudem

Ochrannou výchovu lze uložit pouze v návaznosti na spáchané provinění nebo čin jinak trestný spáchaný mezi 12. – 15. rokem věku., nebo také místo trestu odnětí svobody u mladistvých do 18 let, pokud posoudí, že ochranná výchova splní účel lépe. Ochranná výchova by měla mít za cíl napravení, nebo zmírnění problémů nedostatečné výchovy a umožnit lepší pokračování v životě.

Ve výchovných ústavech jsou děti rozděleny do výchovných skupin, kdy největší možný počet na jednoho vychovatele je 8 dětí. Po příchodu ze školy si vychovatelé přebírají děti a plní s nimi úkoly zakomponované v režimu dne, korespondující s vnitřním řádem zařízení. Noční službu zajišťují taktéž nepedagogičtí pracovní v době od 21.00 hod do 9.00 hod (Vyhláška č. 334/2003, která upravuje podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, §2)

Důležitou zásadou ve výchově je přiměřenost požadavků na konkrétní dítě, musí se respektovat aktuální stav chování a nastavit vhodnou laťku chování. Další důležitou věcí je posilování a rozvoj kladných stránek dítěte. (Pávková J., a kol., 2008, s. 143)

3.4 Problematika kriminality v dětských domovech a výchovných ústavech

Podle Koláře (2011) jsou do zařízení ústavní výchovy umístěovány děti z problémových rodin na základě pravomocného rozhodnutí soudu nebo předběžného opatření. Tyto děti ve většině případů s umístěním nesouhlasí a své rodiče mají přes všechny negativní zkušenosti stále rády a celé to považují jako obrovskou nespravedlnost, se kterou se odmítají jen tak lehce smířit. Přesto se musí s nově vzniklou situací vypořádat, ovšem každé z nich podle svých možností jiným způsobem. Děti často reagují na požadavky vychovatelů neadekvátně a naprosto nepřiměřeným způsobem. Jsou plačtivé, lítostivé, vzdorovité až verbálně a fyzicky agresivní. Časté návštěvy dětí v těch svých, problémových rodinách značně ztěžují odvyknutí si špatným vzorcům chování, které mají naučené. Přestože hlubší výzkumy v této oblasti téměř nejsou, je velkou pravděpodobností, že šikana v dětských domovech, výchovných ústavech a celkově zařízeních ústavní výchovy bude velký problém. (Kolář, 2011, s. 22)

Vychovatelé si bohužel často nechtějí připustit výskyt jakéhokoliv problému v jejich kolektivu, protože se bojí vlastního selhání. Nikomu se nechtějí svěřit a v konkrétních dětech tak posilují nedůvěru v dospělé a jejich zklamání. Vážné případy je proto třeba vždy oznámit řediteli zařízení bez ohledu na možná rizika pro svou osobu. (ALBATROS. Kriminalita mládeže. Ceskaskola.cz [online]. ©2000-2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/search/label/cteni>)

Konflikty a agrese

Pro agresivní dítě může být spouštěčem i zanedbatelný stimul. Většinou se pak jedná o ničení majetku, potyčky dětí mezi sebou a ve výjimečných případech je také agrese namířena

vůči personálu. I banální spory mohou vyústit v ostré konflikty, proto je potřeba mít situace neustále pod kontrolou a vhodně zvládnout situaci s ohledem na celý kolektiv dětí.

Útěky ze zařízení

Útěky jsou v prostředí ústavní výchovy relativně běžným jevem, nejedná se jen o útěky dlouhodobé, ale často se jedná o zkratovitě jednání a děti se za několik chvil vrátí zpět.

Další problémy

Celkově u dětí s poruchami chování *chybí respekt k autoritám*, jsou *patologičtí lháři*, nezřídká se sklony k fabulacím. Dochází ke *krádežím* a bohužel díky přístupu k internetu i *kyberšikaně*. V současné mezinárodní klasifikaci nemocí jsou poruchy chování u dětí definovány jako opakující se a trvalý vzorec asociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které porušuje sociální normy a očekávání přiměřená věku dítěte

3.5 Způsoby zkvalitnění péče o děti a mládež v zařízeních ústavní výchovy

Během praxe jsem poznal spoustu kolegů, pracovníků a seznámil se s jejich poznatky ohledně možného zlepšení péče o děti v konkrétních zařízeních, kde byl prováděn výzkum. Jako velký problém je vnímán *nedostatek kvalitního personálu*, včetně technického zabezpečení. Personál často nemá vhodné vzdělání a výcvik, což náročná práce s ohroženými dětmi prakticky vyžaduje. *Chybí finance* na vytvoření vhodných prostor.

Spolupráce mezi resorty má velké rezervy a *soudní řízení jsou velmi zdlouhavá*. Do zařízení bývají umístěovány děti, které vyžadují mnohem *více specializovanou péči*. Zmiňována byla důležitost *individuální práce s klientem*, včetně vhodně zvolené terapie.

V rámci práce se skupinou se děti učí *přijímat zpětnou vazbu, řešit konflikty ve skupině a poskytovat i přijímat sociální oporu*. Dítě by mělo *získat nadhled, pozitivní myšlení a kontrolovat své emoce*. Dále se *samostatně rozhodovat a přijímat za svá rozhodnutí odpovědnost*. Důležitá je samozřejmě *pozitivní motivace a čitelný hodnotící systém* v zařízení. A v neposlední řadě *přísnější režim* a větší pravomoci pracovníků i k sankcím.

Závěr teoretické části

V teoretické části jsme se zabývali pojmem kriminality dětí a mládeže, jejími příčinami a ovlivňujícími faktory. Dále jsme se zabývali způsoby a možnostmi prevence kriminality ve školských a ústavních zařízeních. Nastínili jsme některé aspekty problematiky kriminality v zařízeních ústavní výchovy. V poslední kapitole této části jsou uvedeny postřehy a náměty pedagogických pracovníků, které by mohly vést ke zkvalitnění péče o děti s těmito problémy. Protože je problematika kriminality dětí a mládeže v ústavních zařízeních zpracována jen minimálně, následuje výzkum, jehož výsledky by nám měly pomoci proniknout do podstaty tohoto negativního společenského jevu.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROJEKT PRŮZKUMU

V následující kapitole představujeme projekt průzkumu, jeho cíle, podmínky a průběh. Popíšeme metodu dotazníku, vybraná zařízení ústavní výchovy a průzkumný soubor.

Problematika kriminality dětí a mládeže je v posledních letech pro společnost stále větším problémem. Již od mladšího školního věku jsou známy případy agresivity a násilí. A nejedná se ve všech případech pouze o děti z problémových rodin. Tento sociálně patologický jev často vzniká v důsledku nezájmu ze strany rodiny či v kontextu nevhodného sociálního prostředí. Klientela v ústavních zařízeních ve většině případů pochází ze závadového patologického sociálního prostředí.

4.1. Cíl průzkumu

Cílem mého průzkumu je zjistit četnost výskytu sociálně patologických jevů v zařízení pro výkon ústavní výchovy a také analýza rizikové chování klientů těchto zařízení, genderové rozdíly v patologických projevech podle pohlaví a jaké typy závadového chování se opakují nejčastěji.

Obecným cílem je pak zjistit stav kriminálních projevů chování mezi klienty ve třech vybraných výchovných ústavech. Zkoumanými respondenty budou chlapci a dívky ze tří zařízení pro výkon ústavní výchovy.

4.2 Pracovní hypotézy

Pro praktickou část jsem stanovil tyto hypotézy:

- H1 Neúplná rodina zvyšuje pravděpodobnost zařazení dítěte do výchovného ústavu
- H2 Vliv na rizikové chování dětí a mládeže mají špatné sociální podmínky.
- H3 Chlapci užívají tabákové výrobky častěji než dívky

4.3 Metody sběru dat a tvorby databáze

Shromáždění údajů o respondentech a jejich postojích bylo získáno pomocí dotazníku. „Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaný odpovídá písemně. (Chráška, 2007, s. 163)

Při zpracování výzkumného šetření jsem použil kvantitativní výzkum, který pracuje s číselnými údaji. Náhodně zvolený vzorek je nevhodnější pro teorii pravděpodobnosti. Známe již existující poznatky o daném jevu. Tyto poznatky a teorie pak výzkum potvrzuje nebo naopak vyvrací.

Pro zpracování výzkumného šetření jsem použil kvantitativní výzkum. Vzorek byl vybrán dle náhodně dle možností jednotlivých ústavů kde výzkum probíhal.

Dotazník k výzkumu je tvořen 12 otázkami. Úvodní část obsahuje informaci pro respondenty, že dotazník je anonymní a všechna data budou použita pouze pro potřeby této bakalářské práce. Je zde také uvedeno stručné doporučení pro postup při vyplňování odpovědí. Z mého pohledu má metoda dotazníku mnoho pozitiv. Jedná se o zajištění anonymity a s tím tedy spojené upřímnosti a pravdivosti odpovědí. Dále větší počet respondentů a rychlé vyhodnocení výsledků. V případě dotazníku ale také může dojít ke zkresleným odpovědím, ať už z důvodu nepochopení otázky nebo vědomého se vyhnutí odpovědi.

Dotazník pro klienty z VÚ

Metodu dotazníku jsem zvolil z důvodu poměrně rychlého a ekonomického shromažďování dat od většího počtu respondentů. V dotazníku jsou použity některé otázky z dotazníku dr. Michala Koláře (2005, s. 224), což je nás největší odborník na problematiku šikany.

Respondentům, tedy klientům z vybraných zařízení pro ústavní výchovu, byl předložen anonymní dotazník, který obsahuje 12 položek.

Hned v úvodu dotazníku jsou uvedeny instrukce k vyplnění části dotazníku zaměřené na všechny respondenty, takže si každý respondent mohl přečíst, jakým způsobem má dotazník vyplnit.

Dotazník byl konstruován podle obsahového zaměření cílů výzkumu. Od demografických údajů přechází ke vztahům v rodině a v zařízení pro ústavní výchovu, až k agresivnímu a nevhodnému chování.

Dotazník byl zadán v časovém období na přelomu února a března 2021. Z důvodu restriktivních opatření vlády kvůli nemoci Covid 19 jsem nemohl být osobně přítomen vyplňování dotazníků. Telefonickou komunikací s řediteli vybraných zařízení jsem se snažil předejít možným nejasnostem, které mohly během dotazníkové šetření nastat.

Oporou při tvorbě dotazníku byla prostudovaná odborná literatura.

4.4 Průzkumný soubor

Průzkumným souborem byli chlapci a dívky ve věku 15 – 18 let z vybraných výchovných ústavů první zařízení -VÚ1 (50 dětí – chlapci i dívky), ve druhém zařízení – VÚ2 (25 dívek) a ve třetím zařízení – VÚ3 (25 chlapců) o celkovém počtu 100 respondentů.

Celkem jsem rozeslal 100 dotazníků do tří výchovných ústavů. Všechny dotazníky se mi vrátily řádně vyplněny, a proto mohly být při výzkumném zpracování použity.

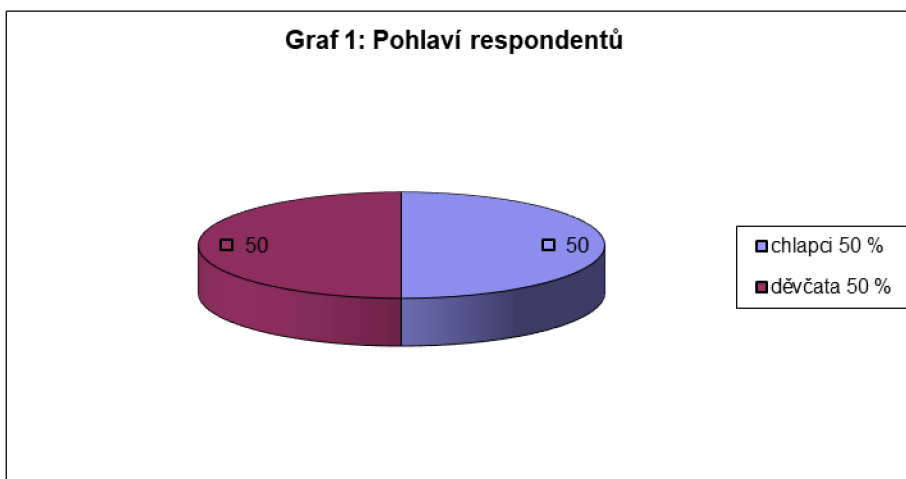
Způsob výběru

Zařízení ústavní výchovy – tedy Výchovný ústav byl vybrán na základě záměrného výběru. Protože jsem již z praxe znal nějaké reference, kam se umísťují problémové děti, tak jsem vybral toto zařízení. Na respondenty se vztahoval celkový výběr, který znamená, že byly vybrány všechny děti v zařízení ve věkové kategorii 15 – 18 let.

Složení vzorku respondentů udává následující tabulka

Tab. 1: Složení vzorku respondentů podle zařízení a pohlaví

	Celkem dětí		Ch		D	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
VÚ 1	30	50	15	50	15	50
VÚ 2	15	25	15	50	0	0
VÚ 3	15	25	0	0	15	50
Celkem	60	100,0	30	100,0	30	100,0

4.5 Podmínky a průběh průzkumu

Dotazník tvořený 12 otázkami obsahuje otázky otevřené, polouzavřené a uzavřené. Uzavřené otázky nabízí respondentům několik variant odpovědí na výběr. U polouzavřených otázek si respondent vybírá možnost, ale následně ještě svoji odpověď doplní o vysvětlení. Otevřené otázky umožňují libovolnou odpověď bez jakéhokoliv omezení, což ale je ale někdy přítěží při finálním vyhodnocování dotazníku. Vždy musí být dotazník hlavně dodržena podmínka srozumitelnosti této metody.

Průzkum proběhl na přelomu února a března 2021. Kvůli aktuálně probíhající pandemii nemoci Covid 19 jsem nemohl být při vyplňování dotazníků osobně přítomen. dotazníky jsem zaslal do výchovných ústavů v papírové podobě po předchozí domluvě s řediteli zmíněných zařízení.

Vyplňování dotazníků jsem nebyl osobně přítomen. Přes telefonickou komunikaci jsem se dohodl s ředitelem zařízení, že mnou zasláné dotazníky s vhodnými respondenty vyplní vychovatelé a následně mi je zašlou zpět na mou adresu.

Obecný popis vybraných zařízení

Pro tento průzkum jsem si vybral zařízení pro výkon ústavní výchovy se sídlem na Moravě. Má pod sebou 4 oddělení – pro chlapce a dívky, pro chlapce vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči, pro dívky vyžadující soustavnou individuální péči a bytovou jednotku. Pro vyplnění zasláného dotazníku byly vybrány pouze 3 oddělení. Za jednotlivá oddělení zodpovídají jejich vedoucí a za každou výchovnou skupinu dva skupinové vychovatelé.

5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V poslední kapitole předkládáme analýzu získaných údajů, v níž jsou výsledky z jednotlivých otázek a která dále zodpovídá na otázky stanovené v dílčích cílech průzkumu.

5.1 Odpovědi na jednotlivé otázky z dotazníkového šetření v tabulkách

Otázka č. 1 rozdělení respondentů do věkových kategorií

Odpovědi:

- a) 15 let   b) 16 let   c) 17 let   d) 18 let

Tab. 2: věk respondentů

	VÚ 1		VÚ 2		VÚ 3		Celkem	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
a)	12	24	2	8	0	0	14	14
b)	17	34	15	60	13	52	45	45
c)	20	40	8	32	12	48	40	40
d)	1	2	0	0	0	0	1	1
Celkem	50	100	25	100	25	100	100	100

Nejčastěji byli respondenti zastoupeni v obou pohlavích ve věku 16 a 17 let. Nejmenší skupinu tvořila kategorie 18 let.

Otázka č. 2 zjišťovala, z jakých důvodů jsou respondenti do zařízení umístováni

Odpovědi:

- a) záškoláctví   b) pití alkoholu   c) nerespektování rodičů   d) šikana   e) útěky
f) zneužívání drog   g) trestná činnost   h) agresivita   i) neví důvod   j) nechce uvést

Tab. 3: důvody umístění do ústavu

Důvody	VÚ 1		VÚ 2		VÚ 3		Celkem	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
a)	12	24	3	12	7	28	22	22
b)	3	6	0	0	0	0	3	3
c)	1	2	0	0	0	0	1	1
d)	5	10	4	16	4	16	13	13
e)	4	8	7	28	6	24	17	17
f)	5	10	0	0	0	0	5	5
g)	13	26	0	0	0	0	13	13
h)	1	2	8	32	8	32	17	17
i)	1	2	0	0	0	0	1	1
j)	5	10	3	12	0	0	8	8
Celkem dětí	50	100	25	100	25	100	100	100

8 respondentů svůj důvod odmítlo sdělit úplně. Nicméně všichni dotazovaní byli s důvodem svého umístění obeznámeni. Nejčastěji bylo označeno záškoláctví (22 %), dále po 17 % respondenti uváděli agresivitu a útěky a po 13% trestná činnost a šikana.

Otázka číslo 3. byla zaměřena na výskyt rizikového chování u respondentů během pobytu v zařízení pro výkon ústavní výchovy

Tab. 4: rizikové chování během pobytu v ústavu

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
ano	43	86	35	70
ne	7	14	15	30
celkem	50	100	50	100

Pokud odpovíte „ano“ prosím o doplnění informace, o jaké typy chování se jedná.

- a) záškoláctví   b) útěky   c) krádeže   d) drogy   e) agrese

Tab. 5: typy problémového chování při pobytu v zařízení pro výkon ústavní výchovy

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
a)	3	6	2	4
b)	17	34	25	50
c)	2	4	7	14
d)	28	56	16	32
e)	0	0	0	0
celkem	50	100	50	100

Během pobytu v zařízení pro výkon ústavní výchovy doznalo problém s rizikovým chováním 43 chlapců (86 %) a 35 dívek (70 %). U obou pohlaví se jedná o více než tři čtvrtiny. U chlapců jde nejčastěji o užívání drog 28 odpovědí, což je 56 %. Dívky zase uváděly útěky, a to v 50 %.

Otázka číslo 4. zaměřena na zjištění skutečnosti ohledně členů společné domácnosti respondentů

Odpovědi:

- a) matka, otec
- b) matka
- c) otec
- d) matka, sourozenci
- e) otec, sourozenci
- f) matka, nevlastní otec
- g) otec, nevlastní matka
- h) sourozenci
- ch) pěstouni

Tab. 6: členové společné domácnosti respondentů

Důvody	VÚ 1		VÚ 2		VÚ 3		Celkem	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
a)	12	24	6	24	7	28	25	25
b)	8	16	2	8	0	0	10	10
c)	1	2	1	4	0	0	2	2
d)	5	10	4	16	4	16	13	13
e)	4	8	7	28	6	24	17	17
f)	5	10	0	0	0	0	5	5
g)	7	14	0	0	0	0	7	7
h)	1	2	0	0	0	0	1	1
ch)	7	14	5	20	8	32	20	20
Celkem dětí	50	100	25	100	25	100	100	100

V úplné rodině žije 25 % respondentů a 20 % u pěstounů. S biologickou matkou a sourozenci žije 13 % dotazovaných a s biologickým otcem a sourozenci 17 % dotazovaných.

Otázka číslo 5. zjišťovala, jaké mají rodiny respondentů možnosti finančního zabezpečení

Odpovědi:

a) velmi dobrý   b) podprůměrný   c) chudý   d) velmi chudý

Tab. 7: sociální poměry v rodinách respondentů

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
a)	5	10	2	4
b)	28	56	25	50
c)	12	24	17	34
d)	5	10	6	12
celkem	50	100	50	100

Více jak polovina dotazovaných chlapců (28 %) i dívek (25 %) vnímá sociální situaci své rodiny v porovnání s ostatními jako podprůměrnou. Pouze 5 chlapců a 2 dívky vnímají finanční zajištění své rodiny jako velmi dobré.

Otázka číslo 6. zjišťovala, zda-li jsou členové společné domácnosti respondentů zaměstnaní

Odpovědi:

- a) oba rodiče   b) jeden rodič   c) nikdo nepracuje   d) jiný člen

Tab. 8: zaměstnání členů společné domácnosti

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
a)	8	16	10	20
b)	35	70	32	64
c)	4	8	6	12
d)	3	6	2	4
celkem	50	100	50	100

Z tabulky vyplývá, že 70 % chlapců a 64 % dívek mají pracujícího pouze jednoho rodiče. V rodinách u 8 % chlapců a 12 % dívek nepracuje ani jeden rodič. A i přes tuto skutečnost nevnímají sociální poměry své rodiny jako finančně nezjištěné.

Otázka číslo 7. zneužívání návykových látek v rodinách respondentů

Tab. 9: užívání alkoholu a drog v rodinách respondentů

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
ano	35	70	38	76
ne	15	30	12	24
celkem	50	100	50	100

Z tabulky vyplývá, že největším problémem dospělých v rodinách respondentů je alkohol a drogy. Tuto skutečnost přiznalo 70 % chlapců a 76 % dívek. Závislosti na alkoholu či omamných a psychotropních látkách jsou velkým problémem mládeže i dospělých.

Otázka číslo 8. zjišťovala, zda-li respondenti kouří, a jak často, v jakém intervalu

Odpovědi:

- a) ano, každý den   b) ano, pouze o víkendu   c) ano, jen výjimečně   d) ne

Tab. 10: kouření respondentů

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
a)	8	16	10	20
b)	35	70	32	64
c)	4	8	6	12
d)	3	6	2	4
celkem	50	100	50	100

Téměř všichni z dotazovaných uvedli, že patří mezi kuřáky Nejčastěji o víkendech, tuto skutečnost uvedlo 70 % chlapců a 32 % dívek. Mezi nekuřáky se hlásí pouze 3 chlapci a 2 dívky. Kouření je do 18 let zakázáno, je však pravdou, že mládež ve výchovném ústavu kouří. To vše pouze za dodržování stanovených pravidel a hranic. Striktní zákazy v těchto zařízeních zcela ztrácejí smysl.

Otázka číslo 9. zjišťovala, zda a jak často respondenti požívají alkohol

Odpovědi:

- a) ano, každý den   b) ano, pouze o víkendu   c) ano, jen výjimečně   d) ne

Tab. 11: užívání alkoholu respondenty

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
a)	0	0	0	0
b)	15	30	32	64
c)	34	68	16	32
d)	1	2	2	4
celkem	50	100	50	100

Téměř všichni respondenti uvedli, že jsou uživateli alkoholu. Pouze 1 chlapec a 2 dívky abstinují. Chlapci užívají alkohol výjimečně (68 %) a dívky přiznávají časté užití o víkendech (64 %). Toto zjištění může mít původ ve špatné dostupnosti alkoholu či nedostatku financí.

Otázka číslo 10. se dotazovala na experimentování respondentů s drogami

Tab. 12: zkušenosti s drogou

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
ano	40	80	39	78
ne	10	20	11	22
celkem	50	100	50	100

Pokud jste odpověděli ano, o jakých druh drogy se jednalo?

Odpovědi:

- a) marihuana   b) hašiš   c) LSD   d) plyn   e) toluen   f) pervitin
 g) lysohlávky   h) extáze   ch) heroin   i) kokain

Tab. 13: užívané drogy respodenty

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
a)	35	88	27	69
b)	0	0	0	0
c)	0	0	0	0
d)	0	0	0	0
e)	0	0	0	0
f)	5	12	10	25
g)	0	0	0	0
h)	0	0	2	6
ch)	0	0	0	0
i)	0	0	0	0
celkem	40	100	39	100

Nejčastěji byla zmíněna marihuana, a to u 35 chlapců (88 %) a 27 dívek (69 %). Druhá nejčastěji u 12 % chlapců a 25 % dívek zmiňovaná zkušenost byla experimentace s pervitinem, u kterého vzniká závislost již po pár aplikacích.

Otázka číslo 11. zjišťovala, zda respondenti vnímají užívání drog jako důvod pro své umístění do zařízení

Tab. 14: zneužívání drog jako důvod umístění respondentů do zařízení

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
ano	36	72	28	56
ne	14	28	22	44
celkem	50	100	50	100

Z tabulky vyplývá, že drogovou experimentací vnímá jako důvod svého umístění do výchovného ústavu 36 chlapců (72 %) a 28 dívek (56 %).

Otázka číslo 12. zjišťovala, zda respondenti užívají návykové látky i v průběhu pobytu ve výchovném ústavu

Tab. 15: užívání návykových látek při pobytu ve výchovném ústavu

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
ano	28	56	14	28
ne	22	44	36	72
celkem	50	100	50	100

Pokud ano, napište, jaký druh drog užíváte nejčastěji.

Tab. 16: druhy návykových látek užívaných při pobytu ve výchovném ústavu

	Chlapci		Dívky	
	abs.	%	abs.	%
marihuana	24	86	9	64
pervitin	4	14	5	36
celkem	28	100	14	100

Tabulka ukazuje velmi závažnou skutečnost ohledně užívání zakázaných návykových látek během pobytu v zařízení. 24 chlapců a 9 dívek zneužívá marihuanu, 4 chlapci a 5 dívek pervitin. K tomuto užívání drog dochází při cestě do školy a zpět a během přestávek ve výuce. Také na samostatných vycházkách.

5.2 Posouzení platnosti stanovených hypotéz

Výše uvedené hypotézy jsou ověřoval pomocí dat získaných při výzkumu.

H1 Neúplná rodina zvyšuje pravděpodobnost zařazení dítěte do výchovného ústavu

Výzkum ukázal, že v úplné rodině s oběma biologickými rodiči žije 25 % respondentů, v pěstounské péči pak 20 % dotazovaných. Pouze s biologickou matkou a dalšími sourozenci žije 13 % dotazovaných. S biologickým otcem a dalšími sourozenci žije ve společné domácnosti 17 % respondentů.

Z výzkumu vyplynulo, že z úplné rodiny pochází pouze 25% respondentů a 75% z neúplné rodiny, nebo u pěstounů

Hypotéza se potvrdila.

H2 Vliv na rizikové chování dětí a mládeže mají špatné sociální podmínky.

Výzkum ukázal, 28 % chlapců a 25 % dívek vnímá sociální statut své rodiny a její celkové finanční zajištění ve srovnání s ostatními rodinami jako podprůměrné. Naopak jako velmi dobře situované vnímá své rodinné finanční poměry pouze 5 chlapců a 2 dívky ze všech dotazovaných klientů vybraných zařízení pro výkon ústavní výchovy.

Z výzkumu dále vyplynulo, v rodinách respondentů pracuje nejčastěji pouze jeden rodnin, což jistě nemalou měrou přispívá ke zhoršené finanční a sociální situaci. U chlapců se jednalo o 70 % odpovědí a u dívek o 64 % odpovědí.

Hypotéza se potvrdila.

H3 Chlapci užívají tabákové výrobky častěji než dívky

Výzkum ukázal, že 6% chlapců vůbec nekouří a z dívek vůbec nekouří jen 4%.

Výzkum ukázal pravý opak hypotézy, ale v rámci respondentů bylo jen minimum nekuřáků.

Hypotéza se nepotvrdila.

5.3 Interpretace

Výzkumného šetření se v celkovém ohledu zúčastnilo 100 klientů ze třech zařízení pro výkon ústavní výchovy. Byla zastoupena obě pohlaví, a to ve stejném počtu 50 chlapců a 50 dívek. Co se týká věkových kategorií, tak nejčastější byla zastoupena ve věku 16 a 17 let. Nejstarší ze všech byla pouze jedna dívka ve věku 18 let.

Otázky v dotazníku byly koncipovány tak, aby se díky odpovědím na ně mohly ověřit stanovené hypotézy a zjistit tak aktuální stav výskytu sociálně patologických jevů ve zařízení pro výkon ústavní výchovy. A v neposlední řadě také zjistit skutečnost, zda se podílí na rizikovém chování klientely také špatné finanční zázemí rodiny

Nejčastějším důvodem pro umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy bylo uvedeno záškoláctví, a to především u chlapců ve 22 %. A agrese společně ruku v ruce s problémy doma v 17 %. Při pobytu v zařízení má s rizikovým chováním problém 43 chlapců (86 %) a 35 dívek (70 %). Jedná se tedy o více než dvě třetiny u obou pohlaví. Chlapci nejčastěji uvedli užívání drog, a to 28 případech (56 %).

Co se týká úplnosti rodin respondentů. Tak v úplné rodině s oběma biologickými rodiči žije 25 % respondentů a ve 20 % je v pěstounské péči. Pouze s biologickou matkou a dalšími sourozenci žije 13 % dotazovaných. S biologickým otcem a sourozenci žije 17 % dotazovaných. Finanční a sociální zajištění své rodiny vnímá více jak polovina dotazovaných chlapců (28 %) i dívek (25 %) jako podprůměrnou ve srovnání s ostatními. Naopak velmi dobře situované vnímá své rodinné zázemí pouze 5 chlapců a 2 dívky ze všech dotazovaných. Nejčastěji v rodinách respondentů pracuje pouze jeden člen domácnosti. Tuto skutečnost potvrdilo 70 % odpovědí u chlapců a 64 % u dívek. Přestože v rodinách u 8 % chlapců a 12 % dívek nechodí do práce nikdo z rodičů, tak nemají pocit jakéhokoliv finančního nezajištění či deficitu.

Přestože je kouření je do 18 let zakázáno, tak mezi nekuřáky se hlásili pouze 3 chlapci a 2 dívky. Je pravdou že mládež ve výchovném ústavu kouří, ovšem za přísně stanovených podmínek a pravidel (především co týče stanovené doby a prostor). Co se týče alkoholu, tak pouze 1 chlapec a 2 dívky se řadí mezi abstinenty. Jinak chlapci užívají alkohol výjimečně (68 %) a dívky přiznávají časté užití o víkendech (64 %). Experimentování s drogou hlavně marihuanou má 35 chlapců (88 %) a 27 dívek (69 %). Bohužel i při pobytu v ústavu se při různých příležitostech dostane k THC 47 % chlapců a 32 % dívek.

Doporučení pro praxi

Co se týče pedagogického působení na děti v ústavní výchově ke zmírnění jejich negativních kriminogenních projevů chování, je vždy nezbytně nutné volit individuální přístup ke každému dítěti. Mít přehled o jeho odlišnostech, zvláštnostech a znát jeho rodinnou anamnézu. Dále je nutný mít trvalý zájem o dítě a dát mu prostor pro jeho ventilaci. I v konfliktu by měl být pedagog pro dítě spojencem a být vnímán jako osoba přátelská a podporující. Křik, moralizování opravdu k ničemu nevede.

Zneužívání návykových látek je označováno jako druhý nejzávažnější problém po agresivním chování. Na dovolenkách je nejčastějším problémem konzumace alkoholu a zneužívání návykových látek.

Jednoznačně pozitivním faktorem je nabízená paleta aktivit pro děti, která funguje jako nespecifická primární prevence. Jedná se o výtvarné, sportovní, vzdělávací, kulturní, sociální. Důležité je mít v tomto směru materiální zajištění s vhodnými pomůckami, kterých se dětem doma nedostávalo.

Velmi důležitá je odborná a finanční podpora zařízení v oblasti zajištění intervizí a supervizí, včetně dalšího výcviku pracovníků. Musí být vypracovány vhodné intervenční postupy. Písemné podklady by měly být jednotné a zaměstnanci by měli mít k dispozici manuál pro řešení krizových situací.

Všechny kroky jednotlivých rezortů musí být v souladu. Také si objasnit souvislosti s udělováním negativních výchovných opatření s efektivitou intervence u konkrétního dítěte. Je zřejmé, že v zařízeních, kde se užívá méně restrikcí, je menší agrese, nicméně zase zvýšené užívání návykových látek. Někdy může být agrese také formou úniku. Pokud má být efektivita péče v této oblasti dlouhodobě zlepšena, je třeba tuto oblast začít důsledně sledovat ve spolupráci s příslušnou odbornou obcí.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval problematikou kriminality dětí a mládeže umístěných v ústavní péči výchovných ústavů a dětských domovů. Jedná se o klienty s poruchami chování. Z médií známe spoustu případů, kdy se mladiství delikventi dokáží brutalitou svých činů vyrovnat dospělým. Na vzniku poruch chování se podílí biologické, psychologické a sociální faktory. Každé nevyhovující a nepodnětné rodinné prostředí může mít za následek patologické projevy v chování a s tím spojené následné obtíže. Rodina je základní jednotkou pro každého člověka a má na každého z nás ten největší vliv pro náš osobnostní růst a celkový postoj k našim životům. Učíme se především formou nápodoby, a proto každý nevhodný vzor může negativně působit a měnit náš přístup a inklinaci k rizikovým a patologickým projevům v chování. Absence biologického rodiče, neúplnost rodiny, nezáměr či citová deprivace často způsobí, že děti začnou své vzory hledat mimo rádius své primární rodiny. Takovýmto způsobem se následně dostanou k vrstevníkům do závadové party, nechávají se jimi často ovlivnit či zmanipulovat ke zneužívání drog či trestné činnosti kvůli pocitu, že někam patří a že jim někdo rozumí.

Nejdůležitější je proto vždy prevence, spolupráce s rodinou a dalšími navazujícími institucemi. Tento systém začíná u potíží v rodinách, jejich nefunkčnosti či nezáměru. Pak situaci začnou řešit ve státním sektoru úřady, soudy, kurátoři a děti bývají z rodin soudním příkazem přemístěny do zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy – podle míry jejich provinění a prohřešků. V těchto zařízeních pak dochází k jejich reedukaci. Mají sice osvojená pravidla, či nové vzorce chování – ovšem nefunkčnost jejich rodiny je může vrátit zpět do temna a k rizikovému chování. Proto by měl následně fungovat nějaký institut, zaměřený na péči o tyto bývalé klienty zařízení pro výkon ústavní výchovy, kteří mají před sebou nejasnou budoucnost.

Cílem bakalářské práce bylo přiblížit problematiku kriminality dětí a mládeže ve výchovných ústavech. V práci jsem se zaměřil na vymezení pojmu kriminalita, jejího původu a jejích příčin. Snažil jsem se vykreslit různé pohledy na mladistvé a jejich trestní odpovědnost, jaké jsou možnosti trestů a spouštěcí mechanismy delikventního chování. Dále popisují možnosti prevence, jak možnosti jsou v rámci školy a zařízení pro výkon ústavní výchovy. Výzkum ukazuje, že problematika kriminality v zařízeních ústavní výchovy, tedy v dětských domovech a výchovných ústavech, je velmi ožehavým tématem, který není možné přehlížet.

Domnívám se, že cíl práce se mi podařilo splnit. Tato práce a zejména výsledky její praktické části, by mohly být využita pracovníky výchovného ústavu.

Seznam literatury

1. BĚHOUNKOVÁ, L. *Rozvoj sociálních dovedností ohrožených dětí v institucionální výchově v kontextu přípravy na samostatný život* [rukopis]. 2011.
2. BĚLOHLÁVEK, M. a kol. *Ahoj, Úmluvo*. 1. vyd. Praha: Parta, 2001. 72 s. ISBN 80-85989-91-3.
3. BOURGET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici a doma*. Přel. M. Janošková. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 72 s. ISBN 80-00-01552-8.
4. ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Kvalita výchovně vzdělávací činnosti v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy: tematická zpráva*. Praha: Česká školní inspekce, 2011.
5. ERB, H. H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Přel. J. Stach. 1. vyd. Praha: Amulet, 2000. 122 s. ISBN 80-86299-22-8.
6. GJURIČOVÁ, J. *Analýza efektivity fungování systému péče o ohrožené děti*. Veřejná správa, Praha: Ministerstvo vnitra ČR. 2008 č. 26-27. ISSN 1213-6581
7. GOLDMANOVÁ, J. *Jak si nenechat ublížit*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. 142 s. ISBN 80-7178-413-3.
8. HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 217 s. ISBN 978-80-247-3070-7
9. HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 190 s. ISBN 978-80-87212-23-3.
10. CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání. Praha: Policie České republiky, 1998.
11. HAVLÍK, R., NOVOTNÁ, M., PROKOP, J. *Vybrané kapitoly ze sociologie výchovy a vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 66 s. ISBN 80-7066-781-8.
12. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. 2010. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 797 s. ISBN 978-80-7367-647-6
13. CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 1993. 257 s. ISBN 80-7067-287-0.
14. JEDLIČKA, R.: Aktuální úloha středisek výchovné péče při prevenci sociálně patologických jevů a poskytování poradenských služeb. *Speciální pedagogika*, 2010, roč. 20, č. 1, s. 32-50. ISSN 1211-2720
15. KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: UP, 1996. 63 s. ISBN 80-7067-669-3.
16. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 3. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 80-7367-014-3.

17. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouora deprivantů*. 1. vyd. Praha: Galén, 2016. 303 s. ISBN 80-7262-410-5.
18. KRIEGELOVÁ, M.: *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*, Praha 2008
19. KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P. *Pedagogická psychologie – A*. 2. vyd. Olomouc: VUP, 2001. 234 s. ISBN 80-224-0294-7.
20. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
21. MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
22. MATOUŠEK, Oldřich. MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. vydání. Praha: Portál, 2013, 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
23. MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1.vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
24. MV ČR: *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení*, zpráva MV ČR, Praha 2014. <http://www.mvcr.cz/soubor/identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx>
25. PÁVKOVÁ, J. a kol: *Pedagogické ovlivňování volného času: Současné trendy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1
26. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
27. SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2014, 250 s. ISBN 80-86432-82-3.
28. ŠÁMAL, P. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-359-4
29. ŠTĚCHOVÁ, M. a VEČERKA, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN 978-80-7338-140-0.
30. VALIŠOVÁ, A. a kol. *Autorita ve výchově*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2016. 185 s. ISBN 80-7184-857-3.
31. VEČERKA, K.; HOLAS, J.; ŠTĚCHOVÁ, M. *Problémové děti ve školských výchovných zařízeních*. Praha: MUTA BENE, 2001.
32. WEBSTER-DOYLE, Terrence. *Proč mě pořád někdo šikamuje?- rady, jak zvládat malé tyrany*. Přeložil Pavel KAAS. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-804-5.

33. VOJTOVÁ, V. 2010. Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 330 s. ISBN 978-80-210-5159-1
34. ZOUBKOVÁ, I.; NIKL, J.; ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2012, 89 s. ISBN 80-7251-070-3.
35. Vyhláška č. 334 ze dne 22. září 2003, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-334>
36. ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 O výkonu ústavní výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů In: Sbírka zákonů České republiky. 2002, částka 46, s. 5388-5419. Dostupný také z <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-109-2002-sb-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne>
37. ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník In: Sbírka zákonů České republiky. 2009, částka 34, s. 4311-4339. Dostupný také z <https://www.kurzy.cz/zakony/40-2009-trestni-zakonik/>
38. ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 14. července 2000 O probační a mediační službě In: Sbírka zákonů České republiky. 2000, částka 32, s. 3444-3451. Dostupný také z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257>

Další použité zdroje:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. MŠMT: ©2020 [cit. 13.7.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

Policie České republiky. *Informační servis – kriminalita* [online]. 15.1.2020 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>

Seznam zkratk a symbolů

V této práci jsou použity tyto slovní zkratky využívaných pojmů:

ČSÚ - Český statistický úřad

DD – dětský domov

DNA - genetická informace organismu

ESPAD - Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách

ETR – Evidence trestního řízení

EU-SILC - statistiky Evropské unie v oblasti příjmů a životních podmínek

IS - informační systém

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD - Orgán sociálně právní ochrany dětí

PP – preventivní program

SVI - systém včasné intervence

SVP – středisko výchovné péče

ŠVP – školní vzdělávací program

TČ - trestný čin

VÚ – výchovný ústav

Seznam grafů

Graf 1 Pohlaví respondentů.....	38
---------------------------------	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Složení vzorku respondentů podle zařízení a pohlaví.....	38
Tabulka 2: Věk respondentů.....	40
Tabulka 3: Důvody umístění do ústavu.....	41
Tabulka 4: Problémy s rizikovým chováním.....	41
Tabulka 5: Druhy problémů v ústavním zařízení.....	42
Tabulka 6: S kým respondenti žijí ve společné domácnosti.....	43
Tabulka 7: Finanční situace rodin respondentů.....	43
Tabulka 8: Zaměstnání v rodinách.....	44
Tabulka 9: Užívání alkoholu a drog v rodinách respondentů.....	44
Tabulka 10: Kouření respondentů.....	45
Tabulka 11: Užívání alkoholu respondenty.....	45
Tabulka 12: Experimentování s drogami.....	46
Tabulka 13: Druhy užívaných drog.....	46
Tabulka 14: Názor na zneužívání drog jako důvod umístění do výchovného ústavu.....	47
Tabulka 15: Užívání návykových látek při pobytu ve výchovném ústavu.....	47
Tabulka 16: Druhy návykových látek užívaných při pobytu ve výchovném ústavu.....	47

